

Posudek vedoucího na bakalářskou diplomovou práci Liesbeth Bronsemy Weberova protestantská etika a vznik kapitalismu v historickém Nizozemí. Praha: Fakulta humanitních studií, 2020 (53 stran včetně příloh)

Téma, které si diplomantka zvolila, je závažné a důležité prvotně ne proto, že si „velké“ sociologické teorie nadále zaslouží naši pozornost, ale proto, že si zaslouží pozornost kritickou. Klasické myšlenky a formulace je třeba znovu číst, pohlížet na ně prizmatem současného poznání, prověřovat vazby mezi jejich prvky a argumenty – to je jistě smysl kritického poznání a poznávání. Je to i případ platnosti či výpovědní hodnoty Weberovy teze o tzv. protestantské etice (kniha 1904–1905) – teze o vazbě mezi eticky orientovaným způsobem doktrinárního náboženského smýšlení (doktrínou o predestinaci) spjaté s některými větvemi protestantismu (primárně kalvinismem), které jako vedlejší produkty podporovaly plánování, tvrdou práci, odříkání atp.

Předkládaná práce splňuje všechny základní podmínky vyžadované u prací toho typu. Využívá dostatečný počet zdrojů (40 položek), přičemž v téměř 1/3 se jedná o anglicky psané texty (cca 12 odborných článků, dvě knihy a několik dalších elektronických zdrojů). Ačkoliv několik z nich jsem autorce doporučil, většinu si našla sama a snažila se je kreativně zapojit do výsledného textu.

Pokud se Weberově tezi věnuje až druhá polovina, resp., že otázka, zda nizozemský vývojem v období 16. a 17. století odpovídá Weberově výkladu, je opakovaně probírána v partiích druhé části (viz s. 27–29, 33–34, 42–45), je to v mnohém pochopitelné. Od bakalářské práce nelze očekávat, že hned od počátku zaujme kriticko-analytický přístup a bude ignorovat obecné rámce tématu, jakými jsou geneze kapitalismu či náboženská situace na kontinentu v období před nizozemskou revolucí (kap. 1 a 2). Jde o odlišnou situaci od té, kdy by mělo jít o text publikovatelný v odborném časopise, který by musel primárně systematicky konfrontovat Weberovy formulace v původním textu a pracovat se značným množstvím literatury (které by ani tak nebylo nikdy konečné). Vzhledem k charakteru a příslušnému rozsahu bakalářské práce nelze očekávat, že by autorka mohla sledovat genezi Weberových idejí a souvislosti, v nichž byly formulovány (autorka o nich mluví na s. 28 v souvislosti s Weberovými návštěvami Nizozemí probíranými Ghoshem 2004), nebo v souvislosti s proměnami autorových názorů na ekonomiku, společnost a náboženství v dalších patnácti letech (pro genezi

Weberovy teze v kontextu jeho starších i pozdějších textů v anglickém jazyce například Jack Barbalet, *Weber, Passion and Profits*, 2008, zejm. kap. 1 a 2; David J. Chalcraft – Austin Harrington (eds.), *The Protestant Ethic Debate*, 2001 nebo také Peter Ghosh, *Max Weber and The Protestant Ethic*, 2014).

Vlastní pojednání o Weberově tezi ve 3. kapitole, případně její intelektuální recepce ve 4. kapitole, se primárně zaměřuje na několik stěžejních pojmů či faktorů, jako je ústřední Weberův ekonomicko-náboženský koncept „povolání“, proces racionalizace (s. 22–24), konfesní rozložení typů povolání v oblastech se smíšeným náboženským vyznáním, resp. typ získaného vzdělání a jeho možnou souvislost znovu s druhem vyznání (s. 21, 26–27).

Pokud spatřuji jistý problém týkající se obou stěžejních kapitol, pak spočívá v tom, že přestavení Weberovy teze (resp. diskusi o ní) mělo být více strukturované, a za využití podstatně většího počtu odkazů na přesné znění jeho textu, což se zvláště týká toho, co je v jeho jádru, tj. „ducha kapitalismu“ (s. 24–25). Autorka nepracuje s Havelkovým výběrem z Weberovy knihy systematicky a namísto toho Webera v některých případech cituje ze zdrojů jako Lužný, Loužek či Harrington (např. s. 21–24). I když současně opakovaně poukazuje na jistou komplexnost i nejednoznačnost Weberova argumentu (např. s. 26, 32–33), hodilo se odkazovat a dále se zamýšlet nad tím, když Weber hovoří o tom, že ho zajímá „způsob, jímž ideje působí v dějinách“; když uvádí, že povinnost povolání „jako kdyby ne vyrostla *jen* na pouze na půdě kapitalismu“, a proto se „ji pokusíme sledovat zpět ještě do dávnější minulosti“, nebo že „nemá být obhajována přihloupěle doktrinářská teze, že ‘kapitalistický duch’ (...) *mohl* vzniknout *jen* jako výsledek určitých vlivů reformace, nebo vůbec teze, že kapitalismus jako *hospodářský systém* je výsledkem reformace“ (Weber 1998: 244, 202–203, 245, kurzíva Weber) atp.

Autorka použila některé velmi vhodné sekundární texty (např. Forcese 1968, srv. s. 31–33 textu); měla je však integrovat do představení samotné teze, a ne znovu separátně probírat v historiografických diskusích o ní: bylo tedy logičtější věnovat kapitole 3. tezi samotné, zatímco kapitola 4. mohla integrovat opakované zmínky o Nizozemí (viz výše), případně šířeji diskutovat roli nizozemského kalvinismu ve formulaci teze.

Je zřejmé, že autorka poctivě prošla všechny zmínky o historickém Nizozemí v Havelkově výběru (srv. zejm. 27–28). Měl bych tedy sám přijmout odpovědnost za to, že jsem ji dostatečně neupozornil na to, že tento výběr zahrnuje jen první část Weberovy

knihy (obdobně podstatný díl druhé části věnovaný jednotlivým konfesím bohužel ignoruje i starší Novosadův výbor Max Weber, *K metodologii sociálních věd*, 1983), a že studii vcelku – jedná se o samostatnou práci, nikoliv součást (Havelkova) výboru *Metodologie, sociologie, politika*, jak uvádí na s. 21 – je možné si přečíst jen v německém originálu nebo anglickém překladu. (Je trochu škoda, že si v té souvislosti nevšimla například zmínky Ghoshe o tom, že „čtenáři, kteří začínají s Částí II, podstatnou součástí *Protestantské etiky* (...), mohou důvodně předpokládat, že Nizozemí bude ústřední součástí pojednání, které následuje“, viz Ghosh 2004: 359).

I z hlediska rigoróznosti přístupu je třeba upozornit na to, že pojednání o Weberově tezi příliš nepřispívá, pokud se úvahy o ní rozšiřují z kontextu 16., případně 17. století také na její aplikace na mladší předosvícenské či osvícenské období 18. století (viz s. 28) nebo dokonce na dobu 19. století. Konkrétně jsem na to autorku upozorňoval v případě studie Beckera s Woemannem (s. 38–41), která podle mého názoru od relevantních úvah o tezi spíše odvádí.

V souvislosti s předloženou prací a vzhledem mnoha poznámkám, které mohou být vzneseny, chci zdůraznit, že málokteré téma současné sociologie je natolik obsáhlé a nesnadné jako toto, a že jeho volba vyžadovala od studentky odvalu. Její zpracování vyžadovalo při jeho šíři značné úsilí včetně načtení nemalého množství dalších zdrojů včetně cizojazyčných. Předložená práce vznikla s motivací, nevyjímaje motivace osobní. Je sepsána solidním jazykem, a navzdory drobným obsahovým či formulačním lapsům, je pro ní zkušeností pro další literárně-kritickou tvorbu.

V tomto kontextu navrhuji její hodnocení v rozmezí mezi výborně a velmi dobře – v závislosti také na tom, jak bude reagovat při její obhajobě.

2. února 2020

Vít Klepárník